

Διαφωτισμός, μεταμοντερνισμός και Αριστερά από τον Στίβεν Έρικ Μπρόνερ

Τα όρια της αμφισβήτησης

ΤΙ ΜΑΣ ΕΡΧΕΤΑΙ ΣΤΟ ΝΟΥ ΟΤΑΝ ΛΕΜΕ «ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΣ»; ΟΙ ΓΑΛΛΟΙ ΒΟΛΤΑΙΡΟΣ, ΜΟΝΤΕΣΚΙΕ ΚΑΙ ΡΟΥΣΣΩ, ΟΙ ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΙ ΦΡΑΝΚΛΙΝΟΣ, ΤΖΕΦΕΡΣΟΝ ΚΑΙ ΠΕΪΝ, ΟΙ ΒΡΕΤΑΝΟΙ ΛΟΚ, ΧΙΟΥΜ ΚΑΙ ΣΟΥΪΦΤ, ΟΙ ΓΕΡΜΑΝΟΙ ΒΙΝΚΕΛΜΑΝ, ΛΕΣΙΝΓΚ ΚΑΙ ΚΑΝΤ, Ο ΙΤΑΛΟΣ ΜΠΕΚΑΡΙΑ, Ο ΙΣΠΑΝΟΣ ΟΛΙΒΑΡΕΣ, Ο ΕΛΛΗΝΑΣ ΡΗΓΑΣ. ΕΞΑΚΟΛΟΥΘΟΥΜΕ ΔΗΛΑΔΗ ΝΑ ΖΟΥΜΕ ΑΠΟΛΥΤΩΣ ΣΤΟΝ ΑΣΤΕΡΙΣΜΟ ΤΟΥΣ. ΟΜΩΣ ΕΔΩ ΚΑΙ ΤΟΥΛΑΧΙΣΤΟΝ ΜΙΣΟ ΑΙΩΝΑ, ΕΧΟΥΝ ΑΠΟΛΕΞΕΙ ΜΕΓΑ ΜΕΡΟΣ ΤΟΥ ΚΥΡΟΥΣ ΤΟΥΣ

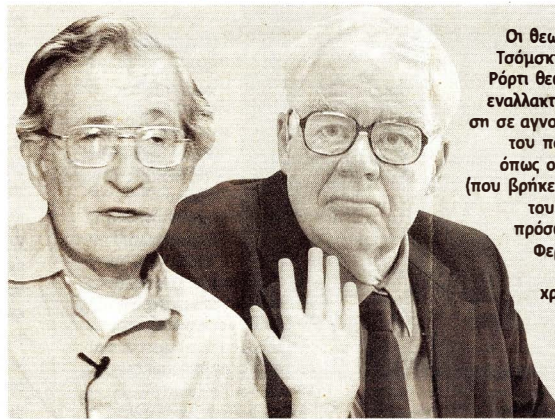

Γράφει ο Βασίλης Λαμπρόπουλος

φιλοσοφία και την πολιτική του σύγχρονου κόσμου όπως τις γνωρίζουμε σήμερα. Αλλά...

Μετά τις θρηωδίες του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου προσέκυψε η πεποίθηση πως όλα τα δεινά τόσο της τεχνολογίας όσο και του ολοκληρωτισμού ανόητοι στην υπερφίαλη αυτοπεποίθησή του Διαφωτισμού, και πιο συγκεκριμένα της άτε-

Κανείς δεν αμφιβάλλει πως αυτοί οι στοχαστές (οι πρώτοι διανοούμενοι της νεωτερικότητας) θεμελιώσαν την επιστήμη, τη λογοτεχνία, τη

Οι θεωρητικοί Νόαμ Τσόμσκι και Ρίτσαρντ Ρόρτι θεωρούν ότι μια εναλλακτική προσέγγιση σε αγνοημένες πηγές του πολιτισμού μας όπως ο Διαφωτισμός (που βρήκε την ελληνική του έκφραση στο πρόσωπο του Ρήγα Φεραίου) μπορεί να αναυρίσει χρήσιμα πρότυπα ατομικής ευθύνης και συλλογικής δράσης

φωτισμός απέκτησε τελειώς αρνητικό νόημα καθώς ταυτίστηκε με την άνοδο του καπιταλισμού, του ιμπεριαλισμού, παντός κοινωνικού ελέγχου και αποκλεισμού, καθώς και της λογικής που εκμεταλλεύεται αδιάστατα συνάνθρωπο και φύση. Η δεξιά ήταν βεβαίως πολέμιος του Διαφωτισμού από την εμφάνισή του τον 18ο αιώνα διότι αντιλήφθηκε ότι απειλούσε την παραδοσιακή θρησκεία, οικονομία και εξουσία. Όμως τρεις αιώνες αργότερα για πρώτη φορά και η αριστερά καταδίκασε τη μείζονα αυτή τάση ως σκοταδιστική και καταπιεστική.

Μόλις τα τελευταία τρία-τέσσερα χρόνια έχουν ακουστεί στον αγγλόγλωσσο κόσμο κάποιες προοδευτικές φωνές που ισχυρίζονται ότι η νγνίσια κληρονομιά του Διαφωτισμού έχει λησμονηθεί, κι αυτό είναι προς σοβαρά ζημιάν της αριστεράς.

Για παράδειγμα, ο Τζόνθαν Ίρσαελ (Radical Enlightenment: The French Counter Enlightenment and the Making of Modernity 1650-1750, 2001) ιχνλάττισε την αμφισβητησιακή επίδραση του Σπινόζα, ο Ντάρνιν ΜακΜάον (Enemies of the Enlightenment: The French Counter Enlightenment and the Making of Modernity, 2001) ανέλυσε την αντίδραση στο κίνημα και ο Σανκάρ Μούθου (Enlightenment against Empire, 2003) πρόβαλε την εγγενή αμφισβήτησή του ιμπεριαλισ-

Διαφωτισμό για λογαριασμό μιας νέας πολιτικής ενεργοποίησης. Σκοπός του συγγραφέα Στίβεν Έρικ Μπρόνερ είναι να τονίσει τη σημασία της παλιάς ριζοσπαστικής σκέψης για τους σημερινούς αναγκαίους κοινωνικο-πολιτικούς αγώνες.

Αποκατάσταση

Ο Μπρόνερ παραδέχεται πως ο Διαφωτισμός είχε εξ αρχής πολλές ελλείψεις, οι οποίες στα χέρια των επιγόνων χρησιμοποιήθηκαν για να συγκαλύψουν δόλους σκοπούς. Ισχυρίζεται όμως πως, αν διαβάσουμε προσεκτικά τους πρωτόπρους του, θα ανακαλύψουμε κάτι που σήμερα ξεχνιέται: το πάθος τους για κοινωνική δικαιοσύνη, πολιτική ελευθερία, κοσμοπολιτισμό, ανεξίτηρη επιστημονική έρευνα και κυκλοφορία ιδεών. Ανεξάρτητα από τις παρωπίδες που τους σφύρεσε η εποχή τους, εισήγαγαν στα νεώτερα χρόνια την ίδια την αρχή της κριτικής σκέψης. Αν σήμερα φιλοδοξούμε να υποβάλλουμε το καθετί σε ακριβοδίκαιη κριτική, το χρωστούμε σε αυτούς.

Η ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΠΟΥ ΔΕΝ... ΕΡΧΕΤΑΙ

Χάρη στον οξυδερκή σκεπτικισμό τους οι μεταμοντέρνοι εξακολουθούν να φαίνονται καλύτερα ενημερωμένοι για τα διλήμματα του νέου αιώνα. Πρώην συνοδοιπόροι τους και νυν ιδεολογικοί τους αντίπαλοι, όπως ο Μπρόνερ, θα δυσκολευτούν αρκετά να απαντήσουν στις φιλοσοφικές ενστάσεις του σχετικισμού ώστε να διαμορφώσουν ένα πολιτικό πρόγραμμα που θα μπορεί να στεγάσει πολλές αριστερές τάσεις. Εδώ και δύο δεκαετίες εξαγγέλλουν κάθε τόσο πως άρχισε η επιστροφή στον ανθρωπισμό, στην τέχνη, στον συγγραφέα, στο μαζικό κίνημα, στην παράδοση, στις πανάρχαιες αξίες κ.λπ.

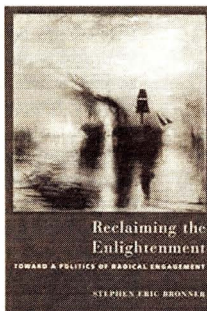
Σύντομα διαψεύδονται (αφού, ως γνωστόν, καμιά τέτοια επιστροφή δεν συντελείται), έχουν όμως ήδη παραπλανήσει καλοπροαίρετους αναγνώστες. Αξιοπρόσεκτα βιβλία όπως του Μπρόνερ φροντίζουν τουλάχιστον να προτείνουν χωρίς να κάνουν απληροφόρητες προβλέψεις. Ο αγγλόγλωσσος αναγνώστης που θέλει να κάνει τη δική του διερεύνηση θα μπορούσε να αρχίσει από τον περιεκτικότερο οδηγό The Enlightenment: A Sourcebook and Reader (2003) που επιμελήθηκε ο Πολ Χάιλαντ.

Ριζοσπαστική αριστερή σκέψη

Το βιβλίο είναι μικρό κι αποπνέει επειγόντα δυναμισμό. Δεδωλωμένος του στόχος είναι η μεταμοντέρνα σκέψη, κυρίως στις μεταστροκουραλιστικές εκφάνσεις της, τις οποίες θεωρεί παρακματικές και πτωπαθείς. Δυστυχώς δεν δείχνει αρκετό σεβασμό στον στόχο του ώστε να τεκμηριώσει τις απόψεις των εκπροσώπων του. Υπάρχουν αόριστες αναφορές σε αντίπαλες απόψεις, όμως τελικά, ενώ οι μεγάλοι μεταμοντέρνοι στοχαστές απουσιάζουν από το κείμενο, οι περισσότερες βιβλιογραφικές αναφορές γίνονται σε έργα του... ίδιου του συγγραφέα. Είναι κρίμα που ένας εύγλωττος υποστηρικτής του Διαφωτισμού δεν μπήκε στον κόπο να διαφωτίσει αρκούτως το κοινό του.

Το βιβλίο αποτελεί χαρακτηριστικό σύμπτωμα της τρέχουσας προπαθείας της αριστερής σκέψης να βρει ανθεκτικά ερείσματα στη μετακομμουνιστική εποχή. Όσοι θεωρούν πως η θέση της αριστεράς είναι εξ ορισμού στην αντίπραξη, κι επομένως εκτός του κρατούντος πολιτικού συστήματος, παραμένουν με συνέπεια στο μεταμοντέρνο στρατόπεδο των τελευταίων εξήντα ετών, αντιστεκόμενοι στους μηχανισμούς πειθαρχίας και καταστολής που επινόησε ο Διαφωτισμός. Αντίθετα, όσοι θεωρούν πως η αριστερά πρέπει να βρει καινούργιους δρόμους προς την εξουσία, προσπαθούν να εντοπίσουν κάποιο ριζοσπαστικό δυναμικό σε παλιότερες θεωρίες, από την αριστοτελική πολιτική ως τον βρετανικό ρεπουμπλικανισμό και τον αμερικανικό πραγματισμό. Στους δεύτερους ανήκει και ο Μπρόνερ, μαζί με άλλα γνωστά ονόματα όπως ο Τσόμσκι και ο Ρόρτι. Το επιχειρήμα τους είναι πως μια εναλλακτική προσέγγιση σε αγνοημένες πηγές του πολιτισμού μας μπορεί να αναυρίσει χρήσιμα πρότυπα ατομικής ευθύνης και συλλογικής δράσης. Αν μη τι άλλο, οφείλει κανείς να τους τιμήσει για την εντιμότητα της άρνησής τους να προσχωρήσουν σε οποιαδήποτε (νεο-)συντηρητική παράταξη.

Ο Βασίλης Λαμπρόπουλος κατέχει την έδρα Κ. Π. Καβάφη στο Πανεπιστήμιο του Μίσιγκαν.

Stephen Eric Bronner
RECLAIMING THE ENLIGHTENMENT TOWARD A POLITICS OF RADICAL ENGAGEMENT

ΕΚΔ. COLUMBIA UNIVERSITY PRESS, 2004. ΣΕΛ. 224

σμού. Το πιο πρόσφατο βιβλίο αυτής της κατηγορίας, Reclaiming the Enlightenment: Toward a Politics of Radical Engagement (2004) έχει το μεγαλύτερο θεματικό εύρος, όπως δείχνει και ο τίτλος του: διεκδικεί τον

Καταδίκη

Για τη μεταμοντέρνα σκέψη, ο Δια-